

Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában

A magyar nyelvű könyvállomány

Szlovéniában, a nemzetiségi szempontból vegyesen lakott Muravidéken az 1991-es statisztikai adatok szerint 7637 magyar nemzetiségű él közel harminc településen a magyar-szlovén határsávban. Az országban a magyarok összlétszáma 8503. A muraszombati könyvtárban és a hozzá tartozó 4 fiókkönyvtárban mintegy 20 000 magyar nyelvű könyv található, a lendvai városi könyvtárban és a hozzá tartozó fiókkönyvtárakban pedig 28 000; a lendvai Kétnyelvű Középiskolában 7275, az I. számú Kétnyelvű Általános Iskolában 12 000, a dobronaki, a göntérházi és a pártosfalvi kétnyelvű általános iskolákban 2500, 3000, illetve 4325. Ez összesen 77 100, ami a lakosság számarányához viszonyítva 9,5 könyvet jelent egy magyar nyelvű olvasóra. A maribori Pedagógiai Kar Magyar Tanszékén is van pár ezer magyar könyv, emellett egyéb intézményekben, egyesületeknél, könyvtárakban is található néhány száz kötet¹.

Nemzetközi együttműködés

A muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár immár 40 éve együttműködik a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtárral (könyvcsomagok cseréje, könyvtárközi kölcsönzés, folyóiratcsere, szakmai tanulmányutak és továbbképzés folyik a két könyvtár között), a lendvai Városi Könyvtár pedig a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárral működik együtt. Az általános iskolák a Vas és Zala megyei iskolákkal tartják a kapcsolatot. A muraszombati és a lendvai könyvtár évek óta cserekapcsolatban áll az Országos Széchényi Könyvtárral is.

Továbbképzés, szakkáder

A magyar és az olasz őshonos nemzetiségre vonatkozóan az alkotmány biztosítja a művelődés terén a különjogokat. Ennek keretében a muraszombati könyvtárban egy, a lendvai városi könyvtárban pedig két magyar könyvtárost is alkalmaznak. A négy clemi és egy kétnyelvű középiskolában öt olyan könyvtáros dolgozik, akik mind a két nyelvet ismerik és beszélik. A muraszombati és a lendvai magyar könyvtárosokat a Szlovén Művelődési Minisztérium, míg az iskolai könyvtárosként dolgozó könyvtárosokat a Szlovén Oktatásügyi Minisztérium finanszírozza. A muraszombati könyvtárhoz tartozó négy fiókkönyvtárban négy tiszteletdíjas könyvtáros

látja el a munkát heti egy órában, a lendvai könyvtár vonzáskörébe tartozó fiókkönyvtárakban pedig a lendvai könyvtárosok járnak ki hetente.

A magyar könyvtárosok közül ketten Magyarországon szereztek könyvtáros oklevelet, az egyik a budapesti ELTE BTK Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén, a másik a szombathelyi Főiskola Könyvtár szakán. A harmadik magyar könyvtáros az Újvidéki Egyetemen végzett. Az említett magyar könyvtárosok közül ketten jelenleg Budapesten az ELTE BTK Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén Phd-képzésre is járnak mint nemzetközi ösztöndíjasok.

Multikulturalitás a szlovén könyvtári rendszerben a fejlődő demokrácia keretein belül

A kisebbségek vagy nemzetiségek esetében fontos tényező a kulturális *transzformáció* és a különböző kultúrák iránti nyitottság. A szlovéniai magyarokat, akik a szlovéniai összlakosságnak 0,43 százalékát teszik ki, a muraszombati és a lendvai könyvtár látja el magyar dokumentumokkal és audiovizuális anyagokkal. A muraszombati könyvtár már nem nemzetiségi területen működik, de rendelkezik magyar anyaggal, a lendvai könyvtár viszont *kétnyelvű státusszal* rendelkezik. A szlovén és a magyar könyvek a könyvtárban ugyanazokon a polcokon vannak elhelyezve. Mindkét könyvtár gyűjti a magyar helytörténeti anyagot is. A nemzetiségi könyvtárügy a *pozitív diszkrimináció* elvére épül (a kulturális másság figyelembe vétele, kisebb normatívák, standardok stb.). A magyar könyvtárügyet Szlovéniában nem izolálva kell kezelni, hanem más nemzetiségi intézmények tevékenységeivel kell összehangolni, amelyek hasonló céllal működnek, és hasonló nemzetiségi problémákkal küszködnek.

Hányosságnak számít, hogy a nemzetiségi könyvtárakban nem lehet tudni, hogy mennyi nemzetiségi olvasó van beiratkozva a könyvtárba, mivel nem gyűjthetnek adatot a könyvtárlátogatók nemzeti hovatartozásáról. Vannak olyan vélemények is, hogy ez nem fontos, mert megeshet, hogy a vártnál kevesebb létszám volna kimutatható.

A magyar könyvtárosok egyetértenek abban, hogy a nemzetiségi könyvtárakat *népszerűbbé* kell tenni. Lehet, hogy megfelelőbb motivációval kellene hozzáállni a célok megvalósításához. A nemzetiségi könyvtárak tevékenységeit, nemzetiségi programját össze kell hangolni a valós kihívásokkal, és az adott nemzetiség problémáival is szembe kell nézniük a könyvtárosoknak. Lehet, hogy a jövőben létre kellene hozni a *szlovéniai magyarok könyvtáros egyesületét*, amelynek keretében egységesen tevékenykedhetnének a magyar könyvtárosok, kifejthetnék nézeteiket, pályázhatnának, kapcsolatokat teremthetnének a szlovéniai és a magyarországi könyvtáros egyesületekkel is.

A *multikulturalitás* (szlovén–magyar) sikeressége nemcsak a gazdasági fejlődéstől függ, nem is csak a formális és szakmai követelmények teljesítésétől, hanem nagy mértékben attól is, hogy a szűkebb és a tágabb közösség hogyan méltányolja és értékeli a magyar nemzetiség könyvtárügyét, a könyvtárosok küldetését és munkájuk lényegét.²

A nemzetiségi könyvtáraknak meg kell találniuk saját céljukat, hiszen munkájuk hasonló azon könyvtárakéhoz, amelyek gazdag multikulturális környezetben

működnek. A nemzetiségi könyvtáraknak Szlovéniában flexibilisnek kell lenniük a szlovén környezetben, és ugyanakkor *partnerként* kell közeledniük a magyarországi együttműködni tudó és kíváncsi hasonló könyvtárakkal és kulturális intézményekkel.

A COBISS integrált szlovén számítógépes könyvtári rendszer

A maribori IZUM (Institut Informacijskih Znanosti) elnevezésű, az információs infrastruktúrát szolgáltató intézmény keretein belül működik a *COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi)* on-line bibliográfiai és könyvtári szolgáltatás rendszere, amelyhez 254, különböző típusú szlovén könyvtár csatlakozott. A COBISS rendszer működteti a *COBIB bibliográfiai adatbázist*, amelynek van egy központi *COBISS/OPAC on-line katalógusa* is. A COBIB adatbázisba gyűjtik a digitális bibliográfiai tételeket Szlovénia összes könyvtárából a Nemzeti és Egyetemi könyvtártól az iskolai könyvtárakig. Ebben az adatbázisban található a szlovéniai magyar könyvek bibliográfiai leírásai is: ezeket a muraszombati és a lendvai könyvtárak dolgozták fel. Internet-hozzáféréssel bárki elérheti (www.izum.si) ezeket a tételeket. A tagsági díj befizetésével a maribori IZUM lehetőséget ad a COBIB adatbázisból való bibliográfiai adatok letöltésére is. A COBISS által el lehet jutni akár az OCLC on-line világgatalógusig is. Magyarországról is el lehet érni a központi on-line katalógust Mariborban.

A COBISS integrált könyvtári rendszert immár tizenegy éve építik Mariborban. Ezt a Szlovén Művelődési, Oktatási, valamint Tudományügyi Fejlesztési Minisztérium finanszírozza. Szlovéniában ez a legnagyobb és egyetlen egyedüli *integrált* könyvtári számítógépes rendszer, amelyet országon belül és kívül interneten lehet elérni, használni. A könyvtárosok kiképzése a bibliográfiai rendszer használatára a ljubljana Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (NUK) és a maribori IZUM keretében folyik. Ljubljánában jobbra elméleti tanfolyamokat szerveznek, pl. ún. I. és II. fokú számítógépes katalógizálást. A könyvtáros sikeres vizsga után kaphat engedélyt arra, hogy a számítógépes hálózaton keresztül belépjen a szlovén könyvtárak központi katalógusába.

A *virtuális könyvtár* víziója egy sor különböző képet idéz fel mindannyiunkban. A legalapvetőbb elv a virtuális könyvtár esetében a fejlett, nagy sebességű számítástechnikai és telekommunikációs lehetőségek általános felhasználása az információs források eléréséhez. Végső formájában a virtuális könyvtár az információk teljes világát kínálná minden felhasználónak a világ bármely részén, egy telekommunikációs képességekkel rendelkező személyi számítógép segítségével. Szlovéniában is adva vannak a lehetőségek egy virtuális könyvtár létrehozására, hiszen megvan hozzá az információs infrastruktúra a maribori IZUM keretein belül, szakmai felkészültséget pedig a ljubljana Nemzeti és Egyetemi Könyvtár biztosít. A maribori COBISS bibliográfiai on-line rendszer csak egy lépcső a szlovén virtuális könyvtár bejáratánál. A rendszer épülőben van, ehhez már megteremtették a szlovén könyvtárak integrációját is (kb. 2000 könyvtárról volna szó). Ez a szlovén könyvtárak és a szlovén tudósok, kutatók igényeit elégítené ki elsősorban.⁴ A legtöbb digitális szöveg a szlovén tudományos folyóiratokból származik, és a COBISS/OPAC on-line

katalógus is nyújt elegendő digitális információt a kutatni, keresni, böngészni vágyó kutatóknak, olvasóknak és potenciális érdeklődőknek.

Az információval erősödik az öntudat

Szlovéniában 2001-ben létrehozták az Információs Társadalom Minisztériumát (www.gov.si/mid), amelynek hatáskörébe a telekommunikációs kérdések és az információs technológia társadalmi alkalmazása tartozik. Az utóbbi dr. Györkös József⁵ államtitkár vezetésével folyik, aki a Népújtságban megjelent interjújában elmondta, hogy Szlovénia az informatika alkalmazásában *élen járó ország*, legalábbis Európa közép-keleti részében. Pillanatnyilag az európai átlag 80 százalékánál tart. Ez azonban azt is jelenti, hogy különböző szempontokból jobb a helyzet nálunk, mint néhány átlag alatti EU-országban, például Portugáliában vagy Görögországban. A szlovén háztartások 35 százaléka használja az internetet. A számítások szerint ez két év alatt 50 százalékra nő: ez a jelenlegi európai átlag. Az internet az egyik legkézzelfoghatóbb eszköze az információs technológiának. A magyar nemzetiség az információkhoz való egyre jobb hozzáféréssel hatékonyabban őrizheti meg a kultúráját, identitását még akkor is, ha szembe kell néznie a globalizáció negatív oldalával is.

A nemzetiségi könyvtárosok tudásáról és hivatásáról

A hivatástudattal végzett könyvtári munka kapcsán azonban nem kerülhetjük ki a munka és a tudás kapcsolatát sem. Korunk jellemzésére nagyon sokszor az információs társadalom vagy a tudástársadalom kifejezéseket használják.⁶ A nemzetiségi könyvtáros, ha teljes hivatással végezi a munkáját, érett személyiség, van eltökéltsége, a „ügszeretete”, és ez odaadást is kíván. A környezet szemében általában tiszteletet vív ki az ilyen munkavégzés és magatartás. A hivatástudat kialakulásához hosszabb-rövidebb idő szükséges, és ez történhet tanulmányok hatására, de jöhet ösztönzés a családból, barátoktól, ismerősektől is. A nehézségek legyőzése, az esetleges konfliktusok vállalása, adott esetben a környezet ellenkezésével való szembeállás megkívánják a meggyőződés szilárdságát, a türelmet a nemzetiségi könyvtárosoktól is.

A nemzetiségi könyvtárak tervei

Murska Sobota – Muraszombat

A muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár 2003-ban költözik át az új, 4000 négyzetméter alapterületű könyvtáráépületbe. Az építés összköltsége 1064 millió tolar volt (1 tolar ≈ 1,05 Ft), amelynek felét a Szlovén Művelődési Minisztérium, felét pedig a muravidéki községek állják. Az *új megyei* (regionális) könyvtárnak három nagyobb részlege lesz: a gyermek- és ifjúsági, a felnőtt és a honis-

mereti. Külön kis olvasótermet terveznek a magyar nemzetiségűeknek. Itt a magyarországi és a muravidéki magyar irodalom alkotásait lehet majd megtekinteni és kikölcsönözni. A megyei könyvtárnak az Országos Széchényi Könyvtárral van egy megállapodása, amely szerint a Muravidékről szóló magyar anyagot az OSZK-ból mikrofilmen közvetítik a megyei könyvtárnak, míg az OSZK-t főleg a vidékünkön megjelent és magyar nyelvű kiadványok érdeklik. A két könyvtár közt a könyvtárközi kölcsönzés is működik. Az új megyei könyvtári program tervezésében azonban szerepel még egy személy alkalmazása, aki a magyar könyveket, kiadványokat kezelné, rendezné.⁷ Igen hasznos lenne a jövőben, ha a NKÖM lehetőséget biztosítana arra, hogy a Magyarországon megjelent könyvek *köteles példányaiból* a muraszombati új megyei könyvtár is kapna egy példányt, mivel ez lesz a régió legnagyobb könyvtára. Egyben a szlovén nyelvű köteles példányokat is itt találják meg a muravidéki olvasók.

Lendava – Lendva

A lendvai Városi Könyvtár Muravidéken az egyedüli *kétnyelvűnek* minősülő könyvtár, amely egyszerre gyűjti a szlovén és a magyar könyvállományt, beleértve a magyar honismereti anyagot, emellett pedig kivitelezte a *nemzetiségi programot* is. Szeretné bővíteni a közvetlen kapcsolatait a magyarországi könyvtárakkal (különböző rendezvények, író-olvasó találkozók, könyvbemutatók stb.). Minden könyvtáros beszéli a magyar nyelvet. Szakmai továbbképzéseken is részt vesznek Magyarországon, és szakmai kirándulásaik kapcsán már számos városi és megyei könyvtárban megfordultak. Tapasztalataik ezen a téren gazdagok. A magyar nemzetiségi könyvtár státusát a múlt év folyamán nem kapta meg a könyvtár, így nem lett „központi státusa” sem: az erre vonatkozó törvényjavaslatot 2001 májusában a szlovén parlament elvetette. A nemzetiségi könyvtári státust a muraszombati megyei könyvtár kapta meg, noha nem nemzetiségi területen működik.

Lendvai 1. számú Kétnyelvű Általános Iskola könyvtára

Zökkenőmentesebb könyvbeszerzést szeretnének. Mint iskolai könyvtár a *Knjiznica 4.13* számítógépes iskolakönyvtári program szerint dolgozzák fel az anyagot, amelyet a nova goricai SAOP számítástechnikai cég készített az iskolai könyvtárak számára az Oktatási Minisztérium megbízásából. Az említett cég végezte a program telepítését az iskolákba, és a könyvtárosok továbbképzését is ők szervezték meg. A könyvtár nem tagja a COBISS integrált könyvtári rendszernek. 12 000 magyar könyvvel rendelkezik, és a legnagyobb iskolai könyvtárnak számít a nemzetiségi területen. Kapcsolatot tart a szentgotthárdi általános iskolákkal, és két éve vette fel a kapcsolatot a zalaegerszegi Dcák Ferenc Megyei Könyvtárral is. A dobronaki, göntérházi és pártosfalvi kétnyelvű általános iskolákban is számítógépes kölcsönzést végeznek, és a könyveket is számítógépen dolgozzák fel. Nehézségekre utközik, illetve nem létezik a magyarországi iskolai könyvtárakkal való *számítógépes kapcsolat* felvétele, mivel Magyarországon majdnem minden iskolai könyvtár más-más programot használ.

Összegezés

Mindenki, aki – akár szülőként, akár gyermekként vagy oktatóként – érintett az iskolaügyben és a közoktatási könyvtári és információszolgáltatási rendszerben, a maga módján tisztában van azzal, hogy az információhoz való számítógépes hozzáférés csak pozitívumokat hozhat a nemzetiségi könyvtárügynek is. Ma ott tartunk, hogy az internet által a szlovéniai COBISS integrált könyvtári rendszeren belül bármely típusú könyvtár on-line katalógusában keresni lehet, kivéve a négy muravidéki nemzetiségi iskolai könyvtárat, amelyek nem tagjai a COBISS rendszernek. De a közeljövőben ők is azzá válhatnak.

Mindnyájan tudjuk, hogy egy országot nemcsak gazdaságilag kell kormányozni, hanem lelkileg és erkölcsileg is. S mi az, ami ezt a munkát hatékonyan segítheti? A kultúra, a műveltség. Ennek tudatosításában sokat segíthetnek a nemzetiségi könyvtárak és a könyvtárosaik is.

JEGYZETEK

- 1 Papp József: Szlovéniai könyvtárak a nemzetiségi területen. Könyvtári Figyelő. 1998. 2. 264–267. p.
- 2 Silva Novljan: Drugacno v splosnem. Diversity in universality. Knjiznica. Ljubljana. 45 (2001) 1–2, 99–120. p.
- 3 Dana Rooks: A virtuális könyvtár. www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/ekonyvt/virtual.hun
- 4 Digitalna knjiznica. www.mf.uni-lj.si/-jure/pred-bib/i2/d-knj2/d-knj2.html
- 5 Király M. Jutka: Az információval erősödik az öntudat. Népszerűség. 2002. január 24.
- 6 Gulyásné Somogyi Klára, Phd. I. évf.: Hivatások és tudások. Hivatás, karrier és tudás az ezredfordulón. 2002. június; szem. dolg. 2–3. p.
- 7 Kovács Attila: Épül az új könyvtár. Népszerűség. 2001. február. 9. 10. p.

Zágorec-Csuka Judit